

ОСОБЛИВОСТІ ОЗДОБЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКСКЛЮЗИВНОГО ВБРАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто місце ручного оздоблення вітчизняних тканин – вишивки, вибійки, розпису – у створенні ексклюзивного вбрання у контексті моделювання одягу другої половини ХХ ст. Охарактеризовано особистий внесок модельєрів та художників текстилю у розвиток української моди з її прагненням до фольклоризму, тематичності, театралізації образів. Висвітлено творчу манеру київського модельєра Лідії Авдєєвої.

Ключові слова: вишивка, ручний розпис, ручна вибійка, декорування одягу.

ОСОБЕННОСТИ ДЕКОРИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ЭКСКЛЮЗИВНОЙ ОДЕЖДЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА

В статье рассмотрено место ручного декорирования отечественных тканей – вышивки, набойки, росписи – в создании эксклюзивной одежды в контексте моделирования одежды второй половины ХХ ст. Охарактеризован личный вклад модельеров и художников текстиля в развитие украинской моды с ее стремлением к фольклоризму, тематичности, театралізації образов. Освещена творческая манера киевского модельера Лидии Авдеевой.

Ключевые слова: вышивка, ручная роспись, ручная набойка, декорирование одежды.

PECULARITIES OF THE NATIONAL EXCLUSIVE CLOTHES OF THE LATE XX- TH CENTURY

The place of the manual decoration of the national clothes are lighted out in the article – embroidery, printed fabrics, painting – in the creation of exclusive clothes in the context of the clothes modeling in the late XX s. The personal contribution of the modelers and fabric artists in the development of the Ukrainian mode inclined to the folklore motifs, thematic series, show of the models are characterized. The article describes the artistic style of the Kiev designer Lidiia Avdeeva.

Key words: embroidery, manual decoration, manual printed fabrics, clothes' decoration.

У другій половині ХХ століття вітчизняне оздоблення одягового текстилю перебувало у своєму розквіті. Тоді існувало місцеве масштабне промислове виробництво тканин, які потребували різноманітного недорогого декорування – механізованою вибійкою та вишивкою, ручним розписом, аплікацією тощо. Актуальність дослідження зумовлена значимістю культури оздоблення тканин серед інших видів художньої творчості як показника стану моделювання одягу в Україні, художньо-естетичних смаків народу, формування ціннісних орієнтирів у цій сфері.

Якщо оздоблення тканин машинним друком вивчено достатньо [5], то місце декорування одягу розписом, вишивкою та ручним друком у вітчизняному моделюванні другої половини ХХ ст. потребує детальнішого розгляду. Частково творчу манеру художників та модельєрів, тему та матеріал, до яких вони тяжіють, притаманний їм почерк аналізують публікації А. Малиніної, О. Олещук, О. Цимбалюк [2; 3; 6].

Мета статті – висвітлити естетичну та мистецьку цінність одягових поверхнево оздоблених вітчизняних тканин та умови їх функціонування в культурному просторі України другої половини ХХ ст. Для її реалізації потрібно охарактеризувати практику оздоблення

одягових тканин ручним розписом, вишивкою та ручним друком в Україні у зазначений період, з'ясувавши їх художні особливості.

Серед способів декорування ексклюзивного одягу у другій половині ХХ століття в Україні найбільш поширеними були і залишаються вишивка (ручна і машинна) і ручний розпис.

Намагання у формах модного одягу підкреслити властиву українському народному мистецтву декоративність можемо розглянути на прикладі творчості київського дизайнера одягу з майже 30-річним досвідом роботи Лідії Авдєєвої¹. У 1965 р. вона почала працювати у платтяному цеху Київського Будинку моделей одягу (КБМО) спочатку як керівник вишивальної групи², згодом як модельєр жіночого одягу другої половини дня, виключно з шовкових тканин (до часу його закриття – середини 1990-х років). Сьогодні Лідія Авдєєва – художник-модельєр, старший викладач кафедри ХТМК Київського інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну, член Національної спілки майстрів народного мистецтва.

Приклад оздоблення вишивкою суконь можемо спостерігати у колекції одягу «Софія Київська», присвяченій 1500-літтю Києва (початок 1980-х років), де модельєр висвітлила тему давньоруського мистецтва (Іл. 1). Тут Л. Авдєєва використала золоте шиття, співпрацюючи з училищем у м. Торжок (Тверська обл., Росія)³, яке здавна славиться своїми золотошвейними майстернями. У вишивці відтворені орнаменти Софії Київської, але, оскільки це був атеїстичний період, тому зображення хреста довелося замінити на каштановий лист.

Найбільш органічно вишивка виглядала у костюмах поширеного у другій половині ХХ ст. фольклорного напряму, виробих, призначених для презентації національної культури, особливо закордоном.

Поширення в оздобленні одягу у другій половині ХХ ст. набув розпис тканин, іноді поєднаний з друком. Вже наприкінці 1960-х років модельєри починають застосовувати його для самотніх ансамблів одягу. Так, наслідком творчої співдружності Л. Авдєєвої і художниць Дарницького шовкового комбінату Ельвіри Титаренко і Ніни Бондаренко було створення у 1967 році колекції одягу «Фрески Софії» з блискучих, гладких тканин з метанітом (Іл. 2). На них друкували лише контур одним кольором. Решту візерунка допрацьовували вручну (розписували чи вишивали) в Будинку Моделей. Цей ансамбль одягу був відзначений згодом на міжнародній виставці в Монреалі як один з кращих (Канада, 1967 р.) [2, с.14–15]. Деякі з цих тканин нині зберігаються у Музеї українського народного декоративного мистецтва (м. Київ).

Іл. 1. Оксамитова сукня модельєра Л. Авдєєвої із колекції «Софія Київська». Поч. 1980-х років.

¹ Народилась Лідія Василівна Авдєєва в Росії. Її батько був льотчиком, а від матері вона перейняла любов до швейної справи, і особливо, вишивки. Переїхавши в Україну, освіту здобула в Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука (спеціальність «художня вишивка та мереживоплетіння»). Серед її вчителів була вишивальниця Ельвіра Талашенко, яка і перекомендувала Л. Авдєєву на роботу у вишивальну групу Київського Будинку моделей одягу. У вечірній час модельєр здобувала вищу освіту в Київському поліграфічному інституті, додатково відвідуючи в цей час студії живопису та рисунка.

² У Київському Будинку моделей одягу (який працював з 1944 до 1995 року) було 2 цехи: верхнього одягу і платтяний. Окрім того, існувала вишивальна група, загальна для обох цехів, спеціалісти якої оздоблювали машинною вишивкою усі вироби, що там шились.

³ Місцеві традиції у цій сфері представлені у Музеї золотого шиття, створеного на базі Торжської профтехшколи художньої вишивки (нині Торжське профтехучилище № 56), де експонуються дуже дрібно та вишукано виконані вишивки. В СРСР золоте шиття застосовувалось переважно в декорі генеральських погон.

Лідія Авдєєва – одна з перших модельєрів України, яка замінила «моду фасону» на «моду одягу». Цей злам відбувся у другій половині 1960-х років, коли функціоналізм з його культом техніки поступився місцем інтересу до багатогранного світу людини. У дизайні програмно було утверджено безвідносну значущість естетичної основи у предметі, звідси його станковість, виставочність, декларована антиутилітарність¹ [3, с. 37] Прикладом такої тенденції є колекції Л. Авдєєвої, що виникли під впливом фрескового живопису та мозаїк Києва XI–XII ст.

Практика розписування художниками тканин для одягу в умовах державного замовлення наприкінці XX ст. була не поодиноким. Їх виконували Н. Жарова-Яценко, М. Кирницька та інші.

Незважаючи на тогочасну тенденцію до ускладнення форм костюма, сукні з розписних тканин, як і крупновізерункових вибійчаних, залишилися менш роздробленими за кроєм і оздобленням (Іл. 3). Це пояснюється тим, що сам текстильний візерунок став дуже активним і виразним: при конструюванні моделей з таких тканин складна розробка форми є неможливою. Мистецтво художника тут може проявитися в красі силуету, пропорціях, в тактичному включенні декоративних елементів – воланів, плісированих комірців, манжетів тощо. В ускладненні мови текстильних візерунків, в їх активності ховалась певна небезпека для модельєра, оскільки рисунок іноді «забивав» крій, порушуючи пропорції фігури. Проте такі сукні були надзвичайно ефектними, тому призначалися в основному для естради. Їх носили Софія Ротару, Алла Пугачова, Валентина Терешкова, Індіра Ганді, Рада Щербицька та інші знаменитості.

Експериментальною була серія вибійчаного одягу, який виконувався вручну у Цеху ДПМ ТВО «Художник» (м. Київ). Близько десяти років там працювали модельєри одягу Дарія Андріяшко, Даниїла Лунь² і художники промисловості Ніна Бондаренко та Ельвіра Титаренко. Там були свої художні ради, практикувалася система художніх салонів, які замовляли роботи для експонування та продажу. Виготовляли дошки для вибивання та виконували ручну вибійку народні майстри.

Масове механізоване оздоблення на вітчизняних тканинах наприкінці XX – на початку XXI століття почало занепадати, натомість ручне декорування невеликими партіями в Україні знову набуває неабиякої популярності, про що свідчить поява гарно проілюстрованих книг-посібників (переважно російського видавництва), де широко висвітлена уся різноманітність технології виконання; численні художні виставки таких творів; відкриття великої кількості навчальних студій, ательє з пошиття, друку, вишивки та розпису одягу; реклама занять і готових виробів на інтернет-сторінках.

Іл. 2. Парчева сукня модельєра Л. Авдєєвої із колекції одягу «Фрески Софії». 1968 р.

¹ Тяга до театралізації, видовищності, властива 1970-им рокам, проявилась і в світі моди. Так, мистецтвознавці КБМО і Будинку моделей побуту Тетяна Бобченко і Стела Левіна вирішили зробити покази барвистими, оживити їх драматургією. Перше таке шоу «танцюючих манекенниць» Тетяни Бобченко, показане у 1977 році в Будинку кіно, очікував успіх. Його побачив відомий лєнінградський балетмейстер Едуард Саттаров і запропонував контракт, який тривав 8 років. Показ київських танцюючих манекенниць об'їхав весь Союз, від Іркутська до Талліна [4].

² Даниїла Петрівна Лунь – народилася у Львові у 1952 році, закінчила Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (1977 р., спеціальність – художник по костюмах), є членом Спільноти художників України (з 1989 р.). Працює в галузі вишивки і народних костюмів. Громадська діячка, зараз живе у США, у 2009 році їй присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України» [1, с. 4].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. створення розписного одягу набуло надзвичайної популярності як серед професійних художників, так і самодіяльних. Наприклад, художниця київського Дарницького шовкового комбінату Марина Соколова створила колекцію розписного одягу в співдружності з дизайнером Наталею Валєєвою. Батикові тканини майстрині давали поштовх для створення моделей хітона, штанів, сукні тощо [7]. Муза Кирницька організувала студію батіку, де зі своїми учнями виконує як станкові роботи, так і одяговий текстиль. Так, студентка Київського національного університету культури і мистецтв Тропко Н. дістала диплом за перше місце в номінації «Колекція» за серію одягу «Марія» (за мотивами творчості Марії Приймаченко) міжнародного конкурсу молодих модельєрів, що проходив у м. Косів (2011 р.).

Іл. 3. Розписний одяг із колекції модельєра Л. Авдєєвої. 1990-ті роки.

Отже, у другій половині ХХ ст. декорування одягу підпорядковувалось загальній тенденції тяжіння до театралізації, видовищності, станковості, виставковості, декларованої антиутилітарності, обов'язкової тематичності. Інтерес до народного мистецтва, використання його образно-виразної мови спричинив популярність костюмів фольклорного напрямку, які вимагали певної «гри» з формою, інтерпретації крою чи оздоби. Якнайкраще цьому сприяли декорування вишивкою, розписом, тематичними друкованими візерунками (ручними та машинними). На початок ХХІ ст. в Україні ручне декорування невеликими партіями знову набуває неабиякої популярності через можливість творчого самовиразу художників та модельєрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кедрин І. Вже працює спільне підприємство / Іван Кедрин // Свобода. Український щоденник. – 1990 р. – Середа, 13 червня. – С.1–4.
2. Малиніна А. О. Основи розпису тканин. Батик: навчально-методичний посібник / А. О. Малиніна, І. О. Малиніна. – Х. : Скорпіон, 2005. – 48 с.
3. Олещук О. Л. Творчий портрет Лідії Авдєєвої / О. Л. Олещук // Легка промисловість. – 1988. – № 3. – С. 35–37.
4. Профессия, которой не было // L'officiel. – 2002. – № 4. – Апрель-май. – С. 90–91.
5. Теслюк І. С. Українська промислова вибійка другої половини ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / І. С. Теслюк. – Івано-Франківськ, 2010. – 20 с.
6. Цимбалюк О. Львівський будинок моделей одягу – завдання періодів становлення, розквіту та занепаду / О. Цимбалюк // Академ-Дизайн: вісник Української академії дизайну. – Львів. – 2003. – № 1. – С. 110–166.
7. Коскін В. Марина Соколова: «Жінка має бути схожа на витвір мистецтва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/08/07/maryna-sokolova-zhinka-maye-buty-shozha-na-vytvir-mystetstva.html>